نویسنده:پوهندوی آصف بهاند تاریخ:۲۰۱۵/۰۲/۰۸

د کوچنیانو ادبیات

تاریخي پس منظر، اوسنی حالت

دریمه برخه

له فولکلور نه وروسته، که د ادیانو تاریخ ته سر ور ښکاره شي او د کوچنیانو د ښووني روزني او ادب لټه په کې وشي، لیدل کیږي چې مخکې له دې چې د واکدارانو له خوا په رسمي تشکیلاتو کې دې موضوع ته ځای ورکړل شي او پام ورته وشي، د دیني لارښوونو اومذهبي ارشاداتو له لارې د کوچنیانو ښووني روزني ته پاملرنه کیده.

د ادیانو په تاریخ کې لیدل کیږي چې مذهبي پیشوایانو دغه کار په ابتدایي بڼه سر ته رساوه. زموږ په تولنه کې یې له هماغه پیل نه تر نن پورې بڼه او غوره مثال همدا دی چې کوچنیان وروسته له ځلور پنځه کلنی نه له یوې سیپارې (بغدادي قواعد) سره جومات ته لیږل کیږي او یا په کورونو کې مشران، وړو ته مخکې له ښوونځي تګ نه د سواد زدکړې هڅه کوي. ډیرې خلک یې پیل په همدې بغدادي قاعدې باندې کوي او د عامو خلکو په اصطلاح په همدې بغدادي قاعدې باندې یې ژبه ښه ماتیږي.

ا، ب، ت، ث، ج، ح، خ، ...

آ. بَ، تَ، ثَ، جَ، حَ، خَ ...

اً، بً، تً، ثً، جً، حً، خً...

اِ، بِ، تِ، ثِ، جِ، حِ، خِ ...

د عربي همدا ګردان و چې وروسته یې د کوچنیانو د سواد او پوهیدنې سطحه ټاکله او آن تر دې چې د پښتو ژبې د ستر شاعر او نثر لیکونکي سلیمان لایق په آثارو کې یې په ډیره هنري بڼه سر را اوچت کړ او د عربي همدا ګردان یې د خپل یوه هنري نثر په پیل کې په هنرمندانه ډول له داسې تل پاتې طبعي هنري انځورونو سره غوټه کړی دی چې له دوه درې جملو نه یې د دې لومړنی زدکړې آثار له وریه ښکاري. څو جملې یې دا دي:

«د شیر میرګن د جومات په برنډه کې مې کړی ورځ د عربي صرف ګردا نونه یادول:

ضربَ، ضربا، ضربو ...

ماغزه مې ستړي شوي وو او سر مې کلک خوږیده.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

هالته پورته د چونغر د زمان خپلي غره پر پستو ډډو باندي د رنګینو وریځو یو ښایسته کاروان را کوز شوی و ...»
(لایق سلیمان، د اباسین سپیدې، د افغانستان د علومو اکاډیمي، د پښتو څېړنو بین المللي مرکز، ۱۳۶۲ کال، ۸۶ مخ.)

د وخت په تیریدو سره په پرمخ تللو ټولنو کي رسمي ښووني روزني ډیر ارزښت وموند، دولتونو د منظمي ښووني روزني له پاره ښوونځي پرانستل او منظمو زکړو رواج وموند. په دې ډول کوچنیانو ته، د هغوی ښووني روزني ته او د دوی ادب ته ورځ تر بلې پاملرنه په ډیریدو شوه .

د کوچنیانو د ادبیاتو تاریخ که لږ په ځیر سره ولوستل شي، پخوانو زمانو کي عامه عقیده داسي وه چي د کوچنیانو او لویانو کتابونه او ادب د معنی او مفهوم له مخي کوم توپیر نه سره درلود، نو ځکه یې د کوچنیانو له پاره د هر ډول کتاب لوستل جایز او ګټور کار باله. که څه هم د دوی له سویې جګ، له واړه فکر څخه یې لوړ او د فکر له دایرې نه د باندې وو.

په هغه وخت کي داسي انګیرل کیدل چي له همدغو آثارو نه چي لویان استفاده کوي، لولي یې او خوند ورنه اخلي، کوچنیان هم کولای شي استفاده ورنه وکړي او خپله هنري تنده او ذوق وربانديې خړوب کړي. په داسي حال کي چي موضوع داسي نه ده. فرضاً که دا ومنل شي چي د لویانو او وړوو ادب یو شی دی، ژبه خو به یې توپیر سره لري. د دغو عواملو له مخي ویل کیږي چي په هغه وخت کي د کوچنیانو د ادب په نامه کومه جلا څانګه نه وه موجوده.

دغه عمل همداسي پرله پسي ادامه درلوده، تر څو تجربو وښودله چي د کوچنیانو غوښتني، هنري ذوق، حوصله او د فکر وړه دنیاګی له لویانو سره جوت توپیر لري، باید ادبیات او د لوستلو له پاره کتابونه یې هم توپیر سره ولري.

په لومړي ګام کي کله چي د کوچنیانو ادب د لویانو له ادب نه جلا شو، ډیره ابتدایي او تش په نامه بڼه یې درلوده. هغه په دې ډول چي لوی کتابونه چي ډیر پنډ وو او اوږده موضوعات په کي څېړل شوي وو، د کوچنیانو له پاره یې نه ټاکل، بلکي ډیر واړه کتابونه او وړې رسالي به یې د کوچنیانو د لوستلو له پاره انتخابولې. په دیني تعلیماتو کي اوس هم همدا لړی روانه ده. د قرآن کریم په زده کولو کي د کوچنیانو له پاره لنډ آیتونونه او واړه صورتونه ټاکل شوي دي.

په دې کار کي یوازې د جملاتو لنډ والی او اعجاز په نظر کي نیول کیده. په داسي حال کي چي د همدې لنډو آیتونو جملات او توري دومره ثقیل او درانه دي چي د لویانو له پاره هم ډیر فکر، کار، تمرین او تشریح کول غواړي.

د کوچنیانو علمي روزني ته او د دوی ادبیاتو ته ډیره لږه موده کیږي چي پاملرنه شوې ده. «... کوچنیانو ته پاملرنه او د هغوی شخصیت ته اهمیت ورکول د نولسمي پیړۍ په لومړنیو کلونو کي د متمدن عالم د پوهانو او متفکرینو توجه ځان ته واړوله. د کوچنیانو روان پیژندنه او د هغوی د ښووني روزني اصول هم د پوهانو توجه ځانته جلب کړه او په دې ډله کي د کوچنیاتو ادبیاتو هم، د هغه تاثیر له کبله چي د کوچني په شخصیت کي یې په نیغه توګه لري، د پوهانو پاملرنه ځانته واړوله او د څیړني کار یې پیل شو.

پرمخ تللو هیوادونو هر یو په خپل وار سره په دې لار کي ګامونه اوچت کړي دي او ډیرې ښې او مثبتي پایلي یې تر لاسه کړې هم دي.»(جعفر حسني رخ، ادبیات کودکان، ۱۳۴۳، ص ۶)

په پرمخ تللو هیوادونو او مرفع ټولنو کي د کوچنیانو له پاره ځانګړي کتابتونونه او لوستځایونه شته دي. په یادو ټولنو کي د کوچنیانو ښوونځیو ته او مینډو پلرونو ته یې هغه کتابونه چمتو کوي او په اختیار کي یې ږدي چي کوچنیان مینه ورسره ښیي او مسولین او لویان داسي کتابونه ورته برابروي چي د دوی په فکري او عاطفي روزنه کي رول ولري.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په خیر و لولئ

د کوچنيانو له پاره د کتابتونونو او لوست ځايونو د جوړولو لومړنی فکر په همدې هيوادونو کې رامنځ ته شو او په عملي ډول يې پيل هم کړ. په امريکا کې د لومړي ځل له پاره په اتلس سوه دريم (۱۸۰۳) ميلادي کال کې د کوچنيانو له پاره کتابتون او لوست ځای تاسيس شو او له هغه سره سم په ښوونځيو کې کوچنيانو ته دا ښودل کيدل چې څنګه له کتابونو او کتابتون څخه استفاده وکړي.

په فرانسه کې د اول ځل له پاره ناپليون فرمان صادر کړ چې د کوچنيانو له پاره دې ځانګړي کتابونه وليکل شي او په اتلس سوه دري ديرش(۱۸۳۳) ميلادي کال کې په فرانسه کې مسولينو د کوچنيانو له پاره همداسې کتابونه برابر کړل.

په انګلستان کې د کوچنيانو له پاره لومړنی لوست ځای په اتلس سوه يوشپيتم(۱۸۶۱) ميلادي کال د منچستر په ښار کې جوړ شو(بهاند آصف، د کوچنيانو ادبيات، د چاپ او خپرونو دولتي کوميته، کابل، دولتي مطبعه، ۱۳۶۶ ل کال،۵_۶مخونه)

په دې ډول ليدل کيږي چې د نولسمې پيړۍ په پای او د شلمې پيړۍ په پيل کې د نړۍ په ډيرو هيوادونو کې

دې مسالې ته ښه پاملرنه شوې ده چې له هغې ډلې نه د جرمني، هندوستان او استراليا هيوادونو نومونه د يادولو وړ دي او په ځانګړي ډول پخوانی شوروي اتحاد.

د کوچنيانو ادبياتو د ساحې يو څيړونکی په دې باب داسې وايي:

«په شوروي اتحاد کې تر ټولو هيوادونو زيات د کوچنيانو ادب ته پاملرنه کيږي. تر ۱۹۲۸ ميلادي کال پورې د کوچنيانو له پاره شپږ سوه لوستځايونه جوړ شول او د کوچنيانو د کتابونو د ليکلو، جوړولو او ټاکلو له پاره ځانګړی قانون رامنځ ته شو ... د دې قانون په يوه برخه کې راغلي دي چې د کتابونو په ليکلو کې دې دغه ټکي په پام کې ونيول شي:

د ژوند دحس بيدارول، له ټولنيز چاپيريال سره بلديت، له طبيعي ژوند سره آشنايي، د انسانانو په منځ کې د اړيکو پيژندنه او د ټولنيز حس بيدارول.

د پاريس د کوچنيانو د مجلې د رپوټ په اساس په ۱۹۵۴ ميلادي کال کې په شوروي اتحاد کې يوسلو شل زره(۱۲۰ زره) تازه کتابونه د کوچنيانو له پاره چاپ شوي دي.»(جعفر حسنی رخ، ادبيات کودکان، ۱۳۴۳، ص ۶)

وروسته بيا د کوچنيانو د روزلو او ادب په برخه کې نورو هيوادونو، د پاسنيو يادو هيوادونو تجربه پسې تعقيب کړې. او اوس د هر هيواد د ټولنيز، فرهنګي او اقتصادي ژوند د پرمختيا او وروسته پاتې والي او نورو ستونزو د شته والي او نه شته والي پر بنا د کوچنيانو روزلو او ادب ته د پاملرنې او نه پاملرنې اندازه ټاکل کيدای شي .

دغسې ليدل کيږي چې د کوچنيانو د ادبياتو تاريخ په نړيواله کچه هم ډيره مخينه نه لري او دې موضوع ته ډير وروسته د پوهانو پام اوښتی دی. نو په دې اساس ويلای شو چې د کوچنيانو ادب په نړيواله کچه هم يوه نوې پديده ګڼل کيږي.

د دريمې برخې پای

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خير و لولئ